

Bogdan W. Matysiak

Hebrajski tekst Księgi Syracha

Studia Theologica Varsaviensia 39/1, 211-220

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. BOGDAN W. MATYSIAK

HEBRAJSKI TEKST KSIĘGI SYRACHA

Od momentu swego powstania Księga Syracha wzbudzała nieustanne zainteresowanie, które wygasło dopiero w XII w. Przyczyn interesowania się tym dziełem mądrościowym należy szukać w jego praktycznych wskazaniach, które poruszają wszelkie strony codziennego życia. Następnie księga znalazła się jakby na marginesie życia duchowego Żydów i chrześcijan, by po odkryciu hebrajskich jej fragmentów pod koniec XIX w. znowu zająć nie tylko na polu naukowym, ale i duchowo-pastoralnym. Dzisiaj również można nazwać to dzieło „liber Ecclesiasticus” w pełnym tego słowa znaczeniu ze względu na ciągle aktualne jego pouczenia.

Niniejszy artykuł pragnie najpierw, tytułem wstępu, przybliżyć zagadnienia związane z powstaniem dzieła Syracha i jego specyfiką literacką. Następnie zostaną przedstawione kwestie związane z tekstem hebrajskim księgi.

1. Autor i jego księga

Księga Syracha została napisana w języku hebrajskim na terenie Palestyny, ale od średniowiecza aż do końca XIX w. znana była jedynie w wersji greckiej. Dopiero w 1896 r. w genizie kairskiej odkryto hebrajskie rękopisy tej księgi. W roku 1930 został odnaleziony jeszcze jeden rękopis, a w 1964 r. dokonano dalszych odkryć fragmentów księgi. Zostały one odnalezione w grocie w Qumran i w podziemiach twierdzy Masada. Fragmenty te, wydane przez Y. Yada, potwierdzają starożytność tekstów z kairskiej genizy. Razem zestawione odnalezione szczątki Księgi Syracha pozwalają ustalić ponad dwie trzecie oryginalnego tekstu.¹

Księga Syracha zawiera obszerny zbiór pojedynczych sentencji mądrościowych; podobnie jak Księga Przysłów. Podczas gdy ta ostatnia została skomponowana z różnych zbiorów pochodzących z różnych czasów, Syr ujmuje bogate doświadczenia i mądrości życiowe pochodzące z jednej określonej epoki.

Redaktor znajdujących się w księdze tekstów mądrościowych określa właśnie siebie samego jako autora całego swego dzieła. Jest to swego rodzaju nowość pojawia-

¹ A.K. Fenz, *Sirach* (Buch), BL 1603.

jąca się w tym czasie. Dotychczas manierą była anonimowość dzieła, które było przypisywane jakiejś znanej z przeszłości postaci, by zyskać przez to autorytet. Teraz natomiast na światło dzienne wylania się konkretny autor konkretnego dzieła.²

Na podstawie tekstu hebrajskiego (rękopis B) księgę można zatytułować *Mądrość Szymona, syna Jezusa, syna Eleazara, syna Syracha* (51,30d; por. 50,27). Formą krótszą byłby tytuł *Słowa Szymona, syna Jezusa, zwanego ben Syrach*. Tekst grecki natomiast zna autora tylko pod jednym imieniem „Jezus” w różnych jego odmianach: w prologu oraz w podpisie pod koniec księgi czytamy: *Mądrość Jezusa, syna Syracha* lub *Mądrość Syracha*. W 50,27 zaś występuje formuła *Jezus, syn Syracha, (syn) Eleazara z Jerozolimy*.³

W Syr 50,27 w tłumaczeniu greckim czytamy: *Naukę mądrości i rozumu spisałem w tej księdze, ja Jezus, syn Syracha, syna Eleazara, jerozolimczyk, który wylał z serca swego mądrość*. Na tej podstawie nadano tytuł księdze używając skróconej formy *Księga Syracha*; imię jej autora dziś używane jest grecką formą hebrajskiego *sira*.

Tytuł grecki księgi brzmi *Sofia Sirach* i jest dokładnym tłumaczeniem hebrajskiej nazwy księgi: *hkmh jšw' bn sir' – Mądrość Jezusa, syna Syracha*. Według świadectwa św. Hieronima Żydzi nazywali tę księgę także *Księgą Przysłów (sfr mšlīm)*. Ojcowie Kościoła greccy i łaciniści nazywali ją również *He panaretos sofia* (mądrość wszechcnoty) lub krócej – *He panaretos*. Klemens Aleksandryjski nazywał księgę *Paidagogos*, tzn. „wychowawca” (ku mądrości) (PG 8,515.518.527). Od czasów św. Cypriana (†258 r.) można spotkać tytuł „Ecclesiasticus”, tzn. „księga kościelna” – używana w Kościele dla pouczeń katechumenów oraz nowonawróconych jako katechizm.⁴ Bliższe jednak może być przypuszczenie, że przez takie nazwanie Syr chciano wytworzyć podobieństwo z Księgą Koheleta – „Ecclesiastes”.⁵ Wynikało to z tego, że już dosyć wcześniej Syr jako księgę mądrościową łączono razem z innymi pismami sapiencjalnymi, które przypisywano Salomonowi (Prz, Pnp, Koh, Mdr).

W tłumaczeniu syryjskim występuje imię „Jezus, syn Szymona Asira” ('asira'), tzn. „więźnia”. Chodziłoby przy tym o arbitralne wytłumaczenie imienia.⁶

W czasach nowszych i najnowszych rozpowszechniło się w kręgu biblijnym również imię „Syracydes”, tzn. „pochodzący z rodu Syracha”. Chociaż prawdziwe imię autora pozostaje mimo wszystko nadal w sferze domysłów, nie należy jednak mieć żadnych wątpliwości, że dzieło zostało skomponowane przez jednego człowieka,

² G. Sauer, *Jesus Sirach/Ben Sira*, Göttingen 2000, s. 20.

³ J. Marböck, *Jesus Sirach*, NBL VIII,338.

⁴ N. Peters, *Das Buch Jesus Sirach oder Ecclesiasticus*, Münster i. Westf. 1913, s.XXVn.

⁵ D. de Bruyne, *Le prologue le tire et la finale de l'Ecclésiastique*, 47(1929)262.

⁶ Tak H. Fuchs, art. *Sirach*, *Jüdisches Lexikon* IV/2, Berlin 1930, s.447.

który przez podanie swego imienia przyznaje się do autorstwa księgi. Fakt ten pozwala poznać, że świat helleński, w którym żył Syrach, pozostawił swe wyraźne ślady w samym dziele i w mentalności autora.

Jedyne konkretne i możliwe do zaakceptowania dane czasowe znajdują się w Prologu, które mówią o tłumaczeniu dzieła przez wnuka autora księgi. Dokonał on tego w 38. roku panowania króla Euergetesa; chodzi tu niewątpliwie o Ptolemeusza VII. Biorąc pod uwagę różne okoliczności związane z panowaniem tego Ptolemeusza oraz informacje zawarte w samej księdze (zob. Syr 50,1-21) można przyjąć, że księga została napisana ok. 180 r. przed Chr., a tłumaczenie greckie powstało po 132 r. przed Chr.⁷ Wynikający z tego czas napisania i przetłumaczenia księgi w pierwszej ćwierci II w. przed Chr. można jeszcze uściślić na podstawie sytuacji zaistniałej ok. 175 r. przed Chr. W samym tekście Syr występuje prośba o mądrość i pokój dla kapłanów jako warstwy społecznej (Syr 45,26; 50,23) oraz o trwanie przysięgi Pinhasa (50,24) dla Szymona i jego następców. Te wzmianki mogą wskazywać na rozpoczynający się konflikt między Oniaszem III i Seleukosem IV.

Obszerny kontekst księgi wskazuje dyskretnie na niespokojne czasy. Początkowo objęcie władzy przez Antiocha III (223-187 r. przed Chr.) z dynastii Seleucydów przyniosło Żydom korzyści. Za Seleukosa IV (187-175 r. przed Chr.) dawało się natomiast odczuć oddziaływanie rzymskiego traktatu pokojowego spod Apamei (188 r. przed Chr.) – nie tylko na samą dynastię, lecz i na wspólnotę żydowską. Wewnętrzne napięcia powstałe w wyniku politycznych opcji Oniadów i bogatych Tobiadów doprowadziły wreszcie do sprowokowanej przez Antiocha IV (175-164 r. przed Chr.) rywalizacji o urząd arcykapłana. Syrach odzwierciedla nie tylko tarcia (por. 10,8-11; 45,26; 50,23n), ale i napór hellenistycznego sposobu życia i myślenia ze strony kolonii wojskowych i handlowych poczynając a kończąc na Jerozolimie. W związku z tym Syrach nawoływał do trwania przy żydowskiej wierze oraz do zachowywania żydowskiego sposobu życia.⁸

Język księgi jest hebrajszczyzną gramatycznie klasyczną, ale pod względem zasobu słów oraz ich użycia zbliża się do języka aramejskiego i nowohebrajskiego. Autor napisał swą księgę w formie poetyckiej i posłużył się paralelizmami. Styl pisania obfituje w myśli i obrazy, jest często „uduchowiony”, podniosły oraz podaje liczne przysłowia (np. 13,1); czasami bywa jednak dowcipny i uszczypliwy zarazem (np. 38,15). Brakuje jednak temu wszystkiemu poetyckiego oddechu tak w stylu jak i w myślach.⁹

⁷ A. Lefèvre, *L'Écclesiastique (ou Siracide)*, w: A. Rober, A. Feuillet (red.), *Introduction à la Bible*, t. I, Tournai 1959, s. 771n.

⁸ J. Marböck, *Das Buch Jesus Sirach*, w: E. Zenger (red.), *Einleitung in das Alte Testament*, Stuttgart-Berlin-Köln 1995, s. 289-290.

⁹ H. Fuchs, *dz. cyt.*, 448.

Księga jest owocem przemyśleń natchnionego uczonego w Piśmie, a jej zawartość śmiało można zaliczyć do rodzaju literackiego zwanego „maszal” i do psalmów.¹⁰

Badana księga nie jest w żadnym wypadku luźnym tylko zbiorem ludowych przysłów. Jest to zbiór poetycki, który spaja różnorodne zdania i sentencje zebrane przez autora na podstawie doświadczeń życiowych. Chodzi tu o tradycje stare, pierwotne i o kompilację, redakcję, która zawiera dużo materiału mądrościowego oraz cały szereg hymnicznych czy pouczających partii poetyckich, np. wiersze o mądrości,¹¹ hymny o Bogu jako mądrym Stwórcy, jedyną w swoim rodzaju w literaturze mądrościowej pochwalną pieśń na cześć Ojców (44,1-49,16) wystawiającą wielkie postacie historii biblijnej.

Części poetyckie wyrażają wprost teologiczne poglądy autora, który z pewnością był już pod wpływem myśli helleńskiej, co jest nowością w poezji hebrajskiej oraz charakterystyczną cechą jego dzieła – podobnie jak np. nagłówki w poszczególnych częściach (zob. 20,27; 23,7; 30,1.16) i przejścia łączące różnorodne tematy (np. 42,25 do 43,1; 43,33 do 44,1). Czy też wymienienie swego imienia w treści księgi (50,27).¹²

Syrach użył również rozmaitych gatunków prorockich. Są tu zatem przepowiednie o grożącym sądzie Bożym (zob. 35,19-23) i obietnica zbawienia (zob. 47,22). Także ukazana na sposób lamentacji modlitwa o wybawienie Izraela ma formę prorocką (zob. 36,1-17). W Księdze Syracha ukazuje się *całkowicie swoiste pomieszczenie mądrości i prorocstwa*.¹³

Autor z dumą podaje swój zawód jako „uczony w Piśmie”, a nieustanne dążenie do mądrości stawia na najwyższym stopniu (zob. 38,24-39,11; por. 1,24b; 8,8n). W pieśni końcowej, która opisuje dążenia ku mądrości od wczesnej młodości, zaprasza Syrach „nieoświeconych” do swego „domu nauki” i jego „katedry” (zob. 51,23.29; 51,13-30).

2. Tekst hebrajski i jego osobliwości

Nielatwy tekst Księgi Syracha ściśle związany jest z historią samej księgi jako tzw. deuterokanonicznej. Od późnego średniowiecza podstawowy hebrajski tekst

¹⁰ „Maszal” w rozumieniu biblijnym oznacza przysłowie, także poetyckie przysłowie ludowe, sentencję poety, satyrę czy pieśń satyryczną. U podstaw przysłowia ludowego, jak i sentencji poety, leży przeważnie porównanie, parabola czy alegoria.

¹¹ (1,1-20; 4,11-19; 14,20-15,8; 24,1-34; 51,13-21).

¹² O wpływie helleńskich form literackich zob. A. Schläpfer, *Geschichte Israels von Alexander der Grosse bis Hadrian*, Stuttgart 1925³, s. 100-105.

¹³ W. Baumgartner, *Die literarischen Gattungen in der Weisheit des Buches Jesus Sirach*, ZAW 34(1914)186 n.

Księgi Syracha uważano za bezpowrotnie zaginiony, chociaż jeszcze w X w. gaon Sa a d j a widział go w formie zaopatrzonej w samogłoski i akcenty. Używał go także Salomon ben Gabirol (Awicebron). Do momentu odkrycia tekstu hebrajskiego znane były tylko cytowane z pamięci hebrajskie fragmenty w żydowskiej literaturze talmudycznej i midraszowej.

Od II w. przed Chr. dysponowano dwiema pisemnymi recenzjami tekstu Syr, mianowicie tekstem hebrajskim oraz tekstem greckim. Pierwszeństwo należy się, oczywiście, tekstowi hebrajskiemu, który służył wnukowi Syracha jako pierwowzór przy jego tłumaczeniu na język grecki. Niestety, do dzisiaj nie udało się skompletować całego TH i to jednolitego, ponieważ już bardzo wcześnie powstały najprawdopodobniej dwie hebrajskie tradycje. Dziś można domyślać się ich jedynie na podstawie starożytnych tłumaczeń. Z niewiadomych dla nas dziś przyczyn TH dosyć szybko ustąpił miejsca tłumaczeniu greckiemu.

Najstarszymi świadkami TH są znaleziska z grot w Qumran (grota 2 i 11) oraz z Masady. Posiadają one niezwykle duże znaczenie dla historii tekstu. Z jednej strony wskazują na istnienie hebrajskiego ujęcia Syr w I w. po Chr. oraz w I lub nawet II w. przed Chr. Z drugiej zaś strony umożliwiają one porównanie z rozpowszechnionym już szeroko w tym czasie tłumaczeniem greckim, które jest jednak poświadczane dopiero przez późniejsze rękopisy. Dla czasów następnych brakuje już jednak świadków tekstu hebrajskiego.

Pomiędzy 1896 a 1982 rokiem odkryto luźne karty sześciu zdekompletowanych kodeksów Księgi Syracha: A^S, B^S, C^S, D^S, E^S, F^S; pochodzą one z XI-XII w. po Chr. Na podstawie tych znalezisk zestawiono ok. 68 % całego tekstu hebrajskiego Księgi Syracha.

W genizie synagogi kairskiej odnaleziono fragmenty nazwane później A^S i B^S. Ten szczególnie przypadek zawdzięcza się synagogałnej tradycji czynienia pogrzebu świętym księgom, które zniszczyły się tak, że niemożliwe było dalsze ich używanie w kulcie.¹⁴ Odnalezione fragmenty zawierają prawie wyłącznie tekst spółgłoskowy; tylko niewielkie jego fragmenty są zaopatrzone w punktację. Nie wiadomo przy tym, czy przy odnalezionych rękopisach chodzi o tekst hebrajski oryginalny, czy też o tłumaczenie wtórne z języka syryjskiego bądź perskiego.¹⁵

¹⁴ Więcej szczegółów o odkryciu w Kairze zob. S. C. Reif, *The Discovery of the Cambridge Genizah Fragments of Ben Sira: Scholars and Texts*, w: P.C. Beentjes (wyd.), *The Book of Ben Sira in Modern Research. Proceedings of the First International Ben Sira Conference 28-31 July 1996 Soesterberg*, Netherlands, Berlin/New York 1997, BZAW 255, 1-22.

¹⁵ Na ten temat istniała ożywiona dyskusja; zob. np. G. Bickell, *Der hebräische Sirachtext eine Rückübersetzung*, WZKM 13(1899)251-256; D.S. Margoliouth, *The Origin of the „Original Hebrew” of Ecclesiasticus XXXI.12-31, and XXXVI.22-XXXVII.26*, JQR 12(1899/1900)1-33.

Znaleziska z Qumran (2Q 18 i 11Q Ps^a zawierają Syr 51-13-20.30b). Na Masadzie natomiast odkryto najstarsze fragmenty księgi (I w. przed Chr.) zawierające Syr 39,27bb-44,17. Potwierdzają one starożytność fragmentów kairskich. Wszystkie te rękopisy są fragmentaryczne, ale w niektórych partiach wzajemnie się uzupełniają.¹⁶

Cały tekst księgi został przekazany w tłumaczeniu greckim, które wkrótce wyparło całkowicie TH. Dwie recenzje TG, z której jedna znajduje się w kodeksach B, S i A oraz poszerzona wersja tekstu, która poświadczona jest przez recenzję Orygenesa i Lukiana, wskazują na dwie różne formy TH. Wersje syryjska, łacińska i od 1913 r. również hebrajski rękopis E^s ukazują, że TG Syr 30,25-33,13a i 33,13b-36,16 został zamieniony.

Krótszy tekst syryjski (Peszitta) jest bliski tekstowi hebrajskiemu II oraz tekstowi greckiemu II. Zachowana natomiast w Vetus Latina obficie rozszerzona łacińska wersja Syr nie została przepracowana przez Hieronima.¹⁷

Przy posiadaniu tak obszernych fragmentów TH Syr pojawiać się zaczęły krytyczne opracowania tekstu. Do najstarszych należy N. Peters, *Der jüngst wieder aufgefundenen hebräischen Text des Buches Ecclesiasticus untersucht, herausgegeben, überstetzt und mit kritischen Noten versehen*, Freiburg i.Br. 1902, który opublikował oraz zaopatrzył uwagami krytycznymi wszystkie znane wówczas fragmenty Syr.

Trwały również dyskusje, czy odnaleziony tekst, w przeważającej części spółgłoskowy i tylko gdzieniegdzie zaopatrzone w znaki samogłoskowe, jest oryginalny czy też jest to tłumaczenie wtórne z języka syryjskiego bądź perskiego. W czasach obecnych na nowo kwestie tę podjął A.A. Di Lella, *The Hebrew Text of Sirach. A Textcritical and Historical Study*, Den Haag 1966.

Opierając się jednak na krytycznej pracy H.P. Rüger, *Text und Textform im hebräischen Sirach. Untersuchungen zur Textgeschichte und Textkritik der hebr. Sirachfragmente aus der Kairoer Geniza*, Berlin 1970, BZAW 112 powyższe przypuszczenie należy odrzucić.

Najpełniejszym wydaniem krytycznym tekstu jest praca F. Vattioni, *Ecclesiastico, testo ebraico con apparato critico e versioni greca, latina e siriana*, Pubblicazioni del Seminario di Semistica a cura di G. Garbini, Testi 1, Napoli 1968, który porównując TH z innymi wersjami językowymi stwierdził jednoznacznie oryginalność odkrytych fragmentów.

Dysponując poszczególnymi kodeksami Syr zauważa się między nimi podobieństwa i różnice.

Kodeks D^s (tylko jeden fragment) jest paralelny do kodeksu B^s w 36,29-38,1; pokrywa się przy tym istotowo z glosami marginalnymi B^s. Kodeks C^s ma tylko połowę

¹⁶ Y. Yadin, *The Ben Sira Scroll from Masada*, Jerusalem 1965, s. 7n.

¹⁷ J. Marböck, dz. cyt., s. 339.

wierszy, których nie ma w A^s i B^s, lecz jego tekst jest jednorodny. W A^s zawiera się większa część pierwszej połowy księgi, a w B^s – większa część drugiej połowy.

A^s pochodzi prawdopodobnie z IX w. po Chr. lub z połowy XI w. B^s pochodzi najpóźniej z początku XII w. lub z końca XI w. Za najstarszy rękopis uważany jest kodeks C^s – z przełomu X i XI w. Kodeks D^s powstał przed XII, a nawet być może przed XI wiekiem.¹⁸

Po dalszych znaleziskach z tych samych miejsc oraz po odkryciu małych fragmentów wśród rękopisów z Qumran tekst hebrajski jawi się w następujący sposób:¹⁹

A^s: 2 karty A1 recto: 3,6b-4,10b, verso: 4,10c-5,10a; A2 recto: 5,10b-6,30, verso: 6,31-7,29a; następnie po dużej luce następują 2 kolejne karty: A5 recto: 11,32d (TG = 34d) -13,6b, verso: 13,7-14,11b; A6 recto: 14,11b-15,19a, verso: 15,19b-16,24a (TG = 26a).²⁰

2 karty: A3 recto: 7,29b-9,2a, verso: 9,2b-10,12a; A4 recto: 10,12a-11,11a, verso: 11,11b-12,1.²¹

Ogólna liczba wierszy tego kodeksu odpowiada 66 dystychom LXX, przy czym LXX ma w 1,1-3,6 tylko 53 wiersze, a rozszerzony tekst grecki – 59 wierszy. Ewentualny dodatek A^s może polegać na tym, że na początku księgi, jak i w jej dalszym tekście, większość wierszy ma układ dwójkowy.

Z B^s zachowało się kilkanaście kart, które obejmują tekst Syr 10,19-49,11. Tekst tego kodeksu został spisany jednym ciągiem bez podziału na wiersze.

10,19-31 oraz 7,21ab następuje po 10,25b; 11,1n: recto; verso: 11,3-10. 15,1-16: recto; 15,17-20; 16,1-7: verso.²²

Podane w przypisach wydania tekstu obejmują, z wyjątkiem brakujących trzech arkuszy, tekst Syr 30,11-51,30 spisany na 19 kartach.

Arkusz 1 recto: 30,11-24b; verso: 30,24c-31,11; arkusz 3 recto: 32,1-13; verso: 32,14-33,3; tu brakuje dwóch kart. Arkusz 4 recto: 35,9-35,20; verso: 36,1-21; arkusz

¹⁸ Szerzej na temat pochodzenia kodeksów Syr zob. E.N. Adler, *Some Missing Chapters of Ben Sira*, JQR 12(1900)467-469; S. Schechter, C. Taylor, *The Wisdom of Ben Sira*, Cambridge 1900, s. 8; M. Gaster, *A New Fragment of Ben Sira*, JQR 12(1900)688-690.

¹⁹ G. Sauer, dz. cyt., s. 23-26.

²⁰ Karty te są w posiadaniu uniwersytetu w Cambridge w Anglii i zostały wydane przez: S. Schechter, C. Taylor, *The Wisdom of Ben-Sira. Portions of the Book of Ecclesiasticus from Hebrew Manuscripts in the Cairo Genizah Collection*. Presented to the University of Cambridge by the Editors, Cambridge 1899; reprint Amsterdam 1979.

²¹ Zostały wydane przez: E.N. Adler, *Some Missing Chapters of Ben Sira*, JQR 12(1899/1900)466-480.

²² Oba w posiadaniu biblioteki uniwersyteckiej w Cambridge w Anglii. Opublikowane w: J. Schirrmann, *A New Leaf from the Hebrew „Ecclesiasticus” (Ben Sira)*, Tarbiz 27(1957/58)440-443; tenże, *Some Additional Leaves from Ecclesiasticus in Hebrew*, Tarbiz 29(1959/60)125-134.

6 recto: 37,27-38,12; verso: 38,13-27; w tym miejscu brak jest jednego arkusza. Arkusz 17 recto: 49,12b-50,10; verso: 50,11-22; arkusz 18 recto: 50,22-51,5; verso: 51,6-12; arkusz 19 recto: 51-12-20; verso: 51,21-30.²³

Arkusz 2 recto: 31,12-21; verso: 31,22-31; arkusz 5 recto: 36,22-37,9; verso: 37,11-26.²⁴

Arkusz 7 recto: 39,15c-28; verso: 39,29-40,8 z lukami w tekście.²⁵

Powyższy arkusz został złączony z kartami 8-16: 39,15c-49,11; arkusz 8 recto: 40,9-26b; verso: 40,26c-41,9a; arkusz 9 recto: 41,9b-22; verso: 42,1-11d; arkusz 10 recto: 42,11e-23; verso: 42,24-43-17b; arkusz 11 recto: 43,17c-33; verso: 44,1-16; arkusz 12 recto: 44,17-45,4; verso: 45,4-13; arkusz 13 recto: 45,14-23a; verso: 45,23b-46,6d; arkusz 14 recto: 46,6e-18; verso: 46,19-47,10; arkusz 15 recto: 47,11-23b; verso: 47,23c-48,12b; arkusz 16 recto: 48,12c-22b; verso: 48,24-49,11.²⁶

Kodeks C^S nie zawiera ciągłego tekstu na zasadzie znanego następstwa wersów i rozdziałów, lecz znajdują się w nim wybrane wiersze zapisane w luźnej kolejności. Tekst został zapisany krótkimi wersami, lecz bez podziału na stychy.

Arkusz 1 recto: 3,14^a-18,21-22a; verso: 3,22b; 41,16; 4,21; 20,22n; 4,22n. Arkusz 6 recto: 26,2b-3.13.15-17; 36,22a; verso: 36,22b-26 (TG w. 27-31).²⁷

Arkusz 2 recto: 4,23b.30n; 5,4-7a; verso: 5,7b.9-13; 36,19; arkusz 5 recto: 25,8.13.17-20a; verso: 25,20b-24; 26,1-2.²⁸

Arkusz 3 recto: 6,18n.28.35; 7,1.2.4.6a; verso: 7,6b.17.20n.23-25; 8,7a.²⁹

Arkusz 4 recto: 18,31-33; 19,1n; 20,5-6; verso: 20,7; 37,19.22.24.26; 20,13.30 (jedno tylko słowo).³⁰

²⁴ Rękopis znajduje się w British Museum w Londynie; wydany przez: G. Margolioth, *The Original Hebrew of Ecclesiasticus XXXI.12-31, and XXXVI.22-XXXVII.26*, JQR 12(1899/1900)1-33.

²⁵ W posiadaniu Mrs. Lewis i Mrs. Gibson z Cambridge w Anglii; pierwsze wydanie przez: S. Schechter, *A Fragment of the Original Text of Ecclesiasticus*, Expositor, 5th series, 4(1896)1-15.

²⁶ Znajduje się w Bodleian Library w Oxfordzie w Anglii; wydane przez: A. Cowley, A. Neubauer, *The Original Hebrew of a Portion of Ecclesiasticus (XXXIX 15-XLIX 11)*, Oxford 1897.

²⁷ Karty te znajdują się w bibliotece uniwersyteckiej Cambridge w Anglii; zostały wydane przez: J. Schirman, *Some Additional Leaves from Ecclesiasticus in Hebrew*, Tarbiz 29(1959/60)125-134.

²⁸ Karty te znajdują się w bibliotece uniwersytetu w Cambridge w Anglii; wydane przez: S. Schechter, *A Further Fragment of Ben Sira*, JQR 12(1899/1900)456-465.

²⁹ W posiadaniu biblioteki wspólnoty żydowskiej w Paryżu; wydany przez: I. Lévi, *Fragments de deux nouveaux manuscrits hébreux de l'Ecclésiastique*, REJ 40(1899/1900)1-30; 255-257.

³⁰ W posiadaniu M. Gaster z Londynu; wydany przez: M. Gaster, *A New Fragment of Ben Sira*, JQR 12(1899/1900)688-702.

Arkusz 5 recto/verso: 25,8.20n.³¹

Kodeks D^s to tylko jedna karta: arkusz 1 recto: 36,24 (TG w.29)-37,12a; verso: 37,12a-38,1a.³²

W okresie międzywojennym XX w. odkryto dalsze fragmenty Syr, które określono jako kodeksy E^s i F^s. Pierwszy z nich to tylko jedna karta; recto: 32,16-21; 33,1; 32,23; 33,2.4.5-14b; verso: 33,14b-32; 34,1. Do tego należy także część 32,16 (TG 35,16)-34,1 (TG 31,1) z przedstawieniami oraz lukami w porównaniu z B^s i TG.³³

F^s – arkusz 1 recto: 31,24-32,7 (TG 34,24-35,7); verso: 32,12-33,8 (TG 35,12-36,8).³⁴

W okresie powojennym XX w. odnaleziono kilka małych fragmentów Syr w Qumran i na Masadzie.

Q^s to 6,14n (lub 1,19n); 6,20-22.26-31. Jest także sygnowany jako 2Q 18.³⁵ Inny fragment pochodzący z Qumran obejmuje 51,13-20.30b.³⁶

M^s obejmuje 39,27-43,30; 44,1-17 (z lukami); w sumie jest to 7 kolumn: kol. 1: 39,27-32; 40,10; kol. 2:: 40,11-19.26-30; 41,1; kol. 3: 41,2-21b; kol. 4: 41,21c-42,14; kol. 5: 42,15-43,8b; kol. 6: 43,8c-30; kol. 7: 44,1-15.17c.³⁷

Porównując w całości grecki tekst Księgi Syracha, zawarty w LXX, można stwierdzić, że zawiera on 1616 wierszy, czyli o 560 wierszy więcej aniżeli TH. Stosunkowo często spotyka się właśnie w TG i innych tłumaczeniach dodatki, które dotyczą naturalnej mądrości życiowej i zostały opinie te podniesione do nadprzyrodzoności (zob. np. 30,15.22; 24,2.11). Służą one także z jednej strony do wyjaśnienia TH, a z drugiej strony – jako „wygładzenia” stylu.

Niewątpliwie pozostaje jednak fakt, że najstarszym tłumaczeniem TH jest TG umieszczony w LXX. Jeśli porówna się LXX z TH oraz z tłumaczeniem syryjskim, które powstało z pierwotnego TH, widać jasno, że oryginał hebrajski już wtedy nie reprezentował zupełnie czystego tekstu. Posiada on przede wszystkim swoiste od-

³¹ Znajduje się w bibliotece uniwersyteckiej w Cambridge w Anglii; wydany przez: A. Scheiber, *A Leaf of the Fourth Manuscript of the Ben Sira from the Geniza*, Magyar Könyvszemle 98(1982)179-185.

³² Zob. przypis 28.

³³ W posiadaniu zbiorów Adlera Jewish Theological Seminary of America; wydany przez J. Marcus, *A Fifth MS. Of Ben Sira*, JQR 21(1930/31)223-240.

³⁴ W posiadaniu biblioteki uniwersyteckiej w Cambridge w Anglii; wydany przez A. Scheiber, *dz. cyt.*

³⁵ Wydany przez M. Baillet. J.T. Milik, R. de Vaux, *Les „Petites Grottes” de Qumran*, DJD III, Oxford 1962, s. 75-77.

³⁶ Został wydany przez J.A. Sanders, *The Psalms Scroll of Qumran Cave 11 (11QP^s)*, DJD IV, Oxford 1965, kol. XXI,11-17 i XXII, 1, s. 42.79-85.

³⁷ Kodeks ten został wydany przez: Y. Yadin, *The Ben Sira Scroll from Masada, with Introduction, Emendations and Commentary*, Erls 8(1965)1-45 oraz Jerusalem 1965.

chylenia ortograficzne, które z łatwością przeniknęły do tłumaczeń. Niemniej jednak tłumacz starał się wiernie oddać tekst oryginalny. Naturalnie, że nie udało mu się to w pełni, jak wynika z Prologu do Księgi Syracha (15-26). Jeśli jakieś słowo sprawiało mu trudności w tłumaczeniu, oddawał je często opisowo, co też było źródłem błędów. Ale jednocześnie ten sposób interpretacji TH ukazuje, co czuł i co odczytywał tłumacz pod wyrażeniem hebrajskim. Liczył się on zapewne i z odczuciami diaspory żydowskiej biorąc jednocześnie pod uwagę ich warunki życiowe, dostosowując zrozumienie tekstu do środowiska.³⁸

Oprócz formy starszej TH Księgi Syracha istnieją też wersje młodsze będące przekształceniem oryginalnej hebrajskiej zawartości księgi. LXX zaś tłumaczy zawsze starszą formę TH, czyli nie zna jeszcze młodszej wersji i odpowiada prawie dokładnie tekstowi hebrajskiemu pierwszemu.³⁹

Z powyższego przedstawienia wynika, że istniejąca aktualnie hebrajska wersja Księgi Syracha została sporządzona wówczas, kiedy zainteresowanie się nią w synagodze nieomalże zanikło. Być może któryś z uczonych rabinów chciał ocalić ją od zapomnienia, co mu się znakomicie udało.

Zusammenfassung

Seit dem 2. Jh. vor Chr. stehen zwei Textformen für die schriftliche Überlieferung des Buches Jesus Sirach zur Verfügung, und zwar der hebräische und der griechische Text. Die Priorität liegt natürlich bei dem hebräischen Text.

Älteste hebräische Textzeugen stammen aus den Funden in Qumran und auf Masada. Sie zeigen ein Vorhandensein der hebräischen Fassung von Sir für das 1. Jh. nach Chr. und für das 1. oder gar 2. Jh. Vor Chr.

Heute entdeckte Textfunde umfassen ca. 68 % des hebräischen Gesamttextes. Der hebräische Text steht in 6 Kodexen zur Verfügung, die mit großen Buchstaben des Alphabetes bezeichnet sind.

Ks. Bogdan W. Matysiak

³⁸ A. Eberharter, *Das Buch Jesus Sirach*, Bonn 1925, s. 11n.

³⁹ H.P. Rüger, *Text und Textformen im hebräischen Sirach. Untersuchungen zur Textgeschichte und Textkritik der hebräischen Sirachfragmente aus der Kairoer Geniza*, Berlin 1970, s. 21-115.